

tamen ad breves orationes, quamecumque positionem assumi posse, et interdum esse utilles quae profundiorem humilitatem indicant, vel corpus magis exercent, vel laboriosiores sunt, dummodo secrete, vel sine aliorum nota vel scandalo fiant. Ad orationes vero diuturnas et longas, vel stationem, vel genuflexionem adhibendam esse. Et quamvis aliqui Patres valde contemplati stationem præferant, quia elevationi et suspensioni animi congruere videtur, ut videre licet in Bonaventura, lib. de Myst. Theol., c. 3; et Carthus., lib. 4 De Contempla., a. 34, tamen ordinarie consulenda videtur genuflexio, ut late prosequitur Cæsari., hom. 34, in tom. 2 Bibliot. Tum quia illa videtur maxime usitata a sanctis Patribus, ut dixi; tum quia majoris reverentiae et submissionis ac propriae imbecillitatis signum præ se fert, unde magis etiam movet et componit interiorum affectum; tum denique quia videtur facilior ad durandum in oratione cum quiete, et sine mutabilitate corporis, et videtur æque apta ad quamcumque animi suspensionem et elevationem. Per hoc tamen non negamus quin pro diversitate affectionum vel dispositionum possit uni personæ talis modus magis congruere quam aliis, et unumquemque posse eligere modum illum, quo videbitur magis ad quietem internam et devotionem juvari. In hoc enim non intervenit rigorosa præcepti obligatio quoad particulares positions, sed solum quoad generalem rationem accedendi ad Deum cum debita reverentia. Præterea, hæc intelliguntur in oratione privata et secreta; nam, si oratio fiat in loco publico, ubi orans ab aliis conspici potest, tunc communis modus orandi, quoad fieri possit, tenendum est, ut omnis admiratio vel murmurandi occasio cæteris auferatur. Interdum vero accedit ut quis velit in loco publico adeo occulte mentaliter orare, ut aliis non apparet orans, quod sæpe cum magno merito orationis et humilitatis fieri potest. Et tunc melius erit genua non flectere, nec alia singulari positione corporis uti, sed communi et vulgari, ut occasio tulerit. Et in hoc sensu loquitur Chrysostomus, in principio allegatus; non enim negat optimum esse, per se loquendo, uti in oratione mentali signis corporalis cultus et reverentiæ, sed dicit non esse illa ita necessaria, ut ab illis omnino pendeat oratio, nec esse relinquendam orationem, propterea quod non possit corpus peculiariter modo ad orandum accommodari. Quod in in-

firmis vel alio modo impeditis locum habet, et ex Scriptura, et Patribus, et quotidiano usu ita constat, ut probatione non egeat.

24. Quibus auxiliis juvetur oratio, et per quæ media possint obtineri. — Ultima circumstantia, quæ in humanis actibus considerari solet, est quibus auxiliis fiant. De qua multa possent in præsenti actione considerari; sed quæ Theologica sunt, vel dogmatica, satis in superioribus tacta sunt; quæ vero sunt practica, et ad usum magis pertinent, usu etiam ipso et praxi addiscenda relinquimus. Constat enim totum hoc negotium maxime pendere ex divinis auxiliis, quia est valde supernaturale, et in illo ordine valde perfectum et spirituale. Illa ergo auxilia præcipue postulanda sunt, et promerenda per humilitatem, puritatem cordis, et per ipsammet frequentem et vigilantem orationem. Præter hæc vero multum juvare possunt auxilia humana, quæ duplice distingui possunt: quædam dici possunt intrinseca ipsi operanti, id est, quæ ipse sibi cum divino auxilio præstare potest et debet; alia dici possunt extrinseca, id est, quæ ab aliis hominibus unusquisque potest accipere. Priori modo juvatur homo ad hanc orationem, primo, et per se, suis facultatibus et potentiis, deinde ipso corpore, utendo illo fortiter et strenue ad cooperandum animæ in hoc opere, et ad labores, vel tedium, vel defatigations sustinendas. Deinde multum juvatur homo ad hanc orationem exercitio aliarum virtutum, præsertim temperantia in cibo et potu, quæ ad opera mentis imprimis est maxime necessaria; deinde moderatione affectuum, innocentia vitæ, ac sanctis operibus, quæ per manum elevationem solet in oratione significari, ut dixit Chrysost., in dict. Psalm. 140: *Elevatio manum mearum sacrificium respertinum*, et in hom. 79 ad Populum. Posteriori autem modo juvari debet homo magisterio alterius hominis; est enim ordinarius modus divinæ providentiae, ut homines hominibus humilientur, et per magistros vel superiores illuminentur et dirigantur, ut ab Angelis responsum esse cuidam Sancto abbati refert Joannes Moscus, in Prato spiritual., capit. 199. Qui modus in hoc mentali exercitio maxime observandus est, præcipue quidem his qui incipiunt, non tamen solis illis, sed etiam proficiensibus et perfectis, ne tantum indoctis, sed etiam doctis et sapientibus; nam illi etiam facile possunt decipi, et in superbiam efferri, nisi aliis credant, et ab

aliis juventur. De qua re videri potest Augustinus, in Prolog. ad lib. de Doctr. Christian.; et Cassian., Collat. 2, cap. 15; et Bernard., sermon. 4 in Convers. S. Pauli.

CAPUT VI.

QUID SIT DEVOTIO, QUIDVE HAC VOCE SIGNIFICETUR.

1. Devotionis etymologia et significatio multiplex ex divo Thoma. — Devotionem, ut supra animadvertis, ponit D. Thom. 2. 2, q. 82, ut actum religionis ab oratione distinctum; tamen non raro accipitur pro studio et attentione, vel perfectione orationis, ut videbimus; et ideo simul cum mentali oratione commodius explicabitur, nam in illa maxime exercetur, et in illa percipitur aut sentitur, qualiter in hac vita sentiri potest. Quia vero illa vox, ut Cajetanus, dicta q. 82, art. 2, notavit, multis modis accipi solet, dicitur enim servus esse devotus domino suo, et discipulus magistro, etc., hic quasi per antonomasiem accipitur in ordine ad Deum, cuius rationem in principio capit is sequentis commodius reddemus. Nihilque curamus an illa vox in tota sua latitudine æquivoca sit, vel analoga, aut univoca; parum enim id refert, nam qualcumque fuerit, potuit ad hunc usum accommodari. Derivatur autem illa vox a verbo *devoro*, et ideo *devotio*, in ecclesiastico et Theologico usu (quicquid sit de rigore linguae latinæ), sumpta est pro peculiari quadam propensione animi ad Deum et res divinas, quod ex ipso usu habetur, et ex dicendis notum fiet.

2. Devotio ad voluntatem per se primo pertinet. — Hinc supponimus ut certum, devotionem ad voluntatem per se primo pertinere, ut docet D. Thomas, dicta q. 82, art. 1, et habetur nomine Augustini, lib. de Spirit. et anim., cap. 5: *Devotio (inquit) est pius et humilis affectus in Deum; humilis, ex conscientia infirmitatis propriæ, pius ex consideratione divinæ clementie.* Constat autem affectum ad voluntatem pertinere. Unde ibidem subjungitur: *Affectus est spontanea quædam ac dulcis ipsius animi in Deum inclinatio.* Et idem sentiunt Bernardus, Ambros. et Bonav., locis statim citandis. Ratio vero est, quia *devotio* est voluntaria quædam promptitudo et propensio ad Dei cultum et famulatum; sed hæc pertinet ad voluntatem, nam per voluntatem inclinamus in Dei obsequium, et quasi

nos illi devovemus; ergo. Dices: sicut votum dicitur a votando, ita *devotio* a *devovendo*; sed votare est actus intellectus, non voluntatis; ergo et *devotio*. Respondeo: si argumentum esset validum, devovere idem esset quod votum facere, ac proinde *devotio* et *votum* essent idem, quod constat esse falsum, quia non omnes qui sunt *devoti*, vota emitunt. Licet ergo voces videantur habere analogiam quamdam in etymologia, non tamen sunt similia in significando: nam *votum* significat promissionem, de qua probabile est pertinere ad intellectum; certum autem est propositum, quod supponit, pertinere ad voluntatem. *Devotio* autem significat affectum et propensionem voluntatis, quæ fortasse consistit in quodam peculiari proposito, ut mox diemus.

3. Objectio. — Contra hoc vero potest objici, quia *devotio* nihil aliud esse videtur quam orationis attentio; at vero attentio ad intellectum pertinet, ut per se constat; ergo et *devotio*. Major colligitur ex cap. *Dolentes*, de *Celebr. Missar.*, ubi præcipitur clericis recitare horas *studiose pariter et devote*, id est, attente, ut omnes exponunt, quia nulla alia *devotio* est de necessitate illius præcepti. Unde in dicto lib. de *Spiritu*. et *anim.*, cap. 50, *devotio* dicitur esse perfectio orationis: *Devotio (inquit) perficit orationem.* Imo infra subjungitur, quod *oratio est mentis devotio*, id est conversio in Deum, per pium et humilem affectum; nam quia in mentali oratione attentio non videtur esse quid distinctum ab oratione ipsa, ut supra dixi, ideo *devotio*, et perficere orationem dicitur, et esse *oratio ipsa*. Et sane si quis consideret multa quæ de *devotione* scribit Bonav., in 2 tomo Opusc., in ultim., quod est de sex alis Seraphim, c. 8, plane intelliget idem esse *devotionem* cum mentali oratione, de qua nunc disserimus.

4. Solutio. — Sed, ut dixi, licet usus hujus vocis sit varius et multiplex, ideoque interdum vel pro oratione tota, vel pro attentione aut meditatione accipiatur, tamen proprie significat promptum aliquem affectum, vel in universum ad omnia quæ ad divinum cultum spectant, vel specialiter ad orationem, præsertim mentalem, secundum totam latitudinem suam. Unde in dicto cap. *Dolentes*, licet directe præcipiatur attentio in recitatione divini officii, tamen quia illa attentio debet esse voluntaria, et hæc maxime exhibetur quando homo ex magno affectu illam procurat, qui affectus *devotio* est, ideo per illam vocem

præceptum illud declaratur. Imo in rigore loquendo, magis necessaria est in illo præcepto implendo voluntas attente orandi, quam attentio ipsa, quæ in intellectu est; illa autem voluntas quædam devotione est, et qui cum hac voluntate orat, dici potest devote orare, ideoque ex illa locutione colligi non potest devotionem ad intellectum pertinere. Et eadem ratione, intelligi potest devotionem perficere orationem, quia si voluntas est bene affecta, ex illa nascitur perfecta oratio. Probabile præterea est auctorem illius libri de Spiritu et anima, sensisse orationem pertinere ad voluntatem, et devotionem nihil aliud esse quam ferventem quædam orationem. Vel potest causaliter exponi, orationem esse mentis devotionem, quia ex affectu devotionis convertitur mens in Deum per orationem; itaque devotio proprie sumpta voluntatis perfectio est.

5. *Ad explicationem devotionis tria in voluntate distinguuntur.* — Ut autem ulterius explicemus quidnam devotio sit in ipsa voluntate, duo vel tria in voluntate ipsa distinguere possumus, scilicet, velle, prompte velle, cum gustu et suavitate velle; haec enim non semper conjuncta sunt, sed priora separantur a posterioribus, licet non e contrario. Nam qui vult cum gustu et suavitate, et vult, ut supponitur, et prompte etiam vult; nam ea quæ suaviter ac delectabiliter fiunt, facile et prompte fiunt. At e contrario qui prompte vult, etiamsi jam velit, non statim gustum et suavitatem sentit in volendo, quia potest illa promptitudo aliunde quam ex suavitate provenire, ut ex habitu, aut ex cupiditate aliqua, vel alio extrinseco affectu; fortis enim prompte suffert, et castus temptationi resistit, etiamsi fortasse suavitatem et gustum non sentiat. Multo autem frequentius contingit velle sine promptitudine, vel suavitate, ut constat experientia. Devotio ergo tria illa vindetur complecti, juxta communem illius vocis apprehensionem; quando enim quis orat, vel opera religionis exercet sua voluntate, non tamen prompte, nec cum gustu et suavitate, sed potius cum difficultate ac repugnantia, non putatur esse devotus; si autem voluntas sit prompta, desit tamen gustus et suavitas, aliqua devotio esse censetur, sed non perfecta; quando vero omnia illa concurrunt, tunc censetur simpliciter esse devotio. Videndum ergo est quidnam horum devotionis sit, vel quomodo illa omnia ad devotionem requirantur.

6. *Cajetanus constituit devotionem in qualitate actus voluntatis.* — Cajetanus ergo, dicta q. 83, art. 1, distinguens illa duo in affectu colendi Deum, voluntatem, et promptitudinem, dicit velle, actum esse voluntatis; promptitudinem autem non esse actum voluntatis, sed qualitatem, seu modum actus voluntatis. Additque devotionem non esse ipsum velle, sed promptitudinem ejus, atque ita formaliter devotionem non esse actum voluntatis, sed modum et qualitatem ejus. Quia vero promptitudo videtur esse conditio omnium studiosorum actuum qui ex habitu fiunt, devotio autem est propria religionis, ut D. Thomas ibi docet, ideo subjungit Cajetanus quod, sicut simitas est curvitas, non tamen dicit illam absolute, sed connotando talem materiam, scilicet, nasum, ita devotio dicit promptitudinem non absolute, sed ut est in affectu colendi Deum, quem affectum connotat. Atque ita exponit D. Thom. dicentem, devotionem esse actum religionis, scilicet, ratione connotati. Movetur hac ratione, quia devotio est actus religionis; sed religio est qualitas potentiae voluntatis; ergo devotio est qualitas actus voluntatis, seu religionis. Probat consequentiam inductione aliarum virtutum; nam semper affectus seu actus proprius virtutis est modus actus potentiae, non ipsem actus, ut prudentiae actus est recte præcipere, temperantiae moderate comedere, et omnium virtutum bene, vel prompte, aut recte operari.

7. *Cajetani sententia non placet.* — Ego vero imprimis non intelligo modos illos actuum immanentium, quos his vocibus significamus, *promptitudo, facilitas*, vel quid simile, hos (inquam) modos esse qualitates distinctas ab ipsis actibus elicitis ab habitibus, nec esse modos intrinsecos talium actuum ab ipsis ex natura rei distinctos. Quia illi actus, qui ex habitu fiunt, sunt qualitates quædam cum suis actionibus, et non sunt capaces aliarum qualitatum, nec etiam habent alium modum præter inherentiam, et intensionem, et extensionem, vel habitudinem ad sua objecta, quos modos omnes potest habere actus, qui ab habitu non elicetur. Solum ergo habet actus productus ab habitu peculiarem habitudinem, quam in productione sua habet ad proximum principium, quia non respicit nudam potentiam, sed affectam habitu, ratione cuius actus dicitur prompte fieri, quia fit a principio potentiori et robustiori ad agendum; et quando actus est supernatura-

lis, et fit ab habitu infuso, dicitur etiam conaturaliter fieri, quia fit a principio intrinseco proportionato. Ultra hæc vero supervacaneum est fingere alium modum intrinsecum, vel qualitatem in tali actu; nec a Cajetano explicatur, nec mente percipitur quid vel ad quid sit. Et ideo in *Metaphysic.*, disputacione 44, late ostendi habitum, per se loquendo, non dare promptitudinem vel facilitatem in operando, nisi augendo virtutem agendi, et influendo simul cum potentia in ipsammet entitatem et substantiam actus. Dico autem *per se loquendo*, quia interdum provenit facilis ex remotione impedimentorum, quæ usu ipso tolluntur, vel ex ipsius corporis dispositione. Sed hæc extrinseca sunt, et per accidentem, ad intrinsecam promptitudinem quam habitus præbet, de qua Cajetanus loquitur. Loquor item de promptitudine vel facilitate, non de suavitate, prout dicere potest quædam delectationem; sic enim delectatio actus quidam est, non afficiens proprium alium actum, sed voluntatem, vel appetitum, ratione cuius dicitur alius actus delectabiliter fieri solum per quædam denominationem ratione concomitantiae, vel consecutionis unius ex alio, vel quia unus actus objectum est alterius, ut contemplatio delectationis.

8. *Devotio in actu voluntatis consistit.* — Quocirca, loquendo in particulari de devotione, mihi certum videtur non consistere in tali modo, vel qualitate actus, sed in aliquo voluntatis actu. Loquor enim de devotione actuali in actu secundo, quia de actibus religionis agimus, sicut D. Thomas illam consideravit. Non enim repugnat considerare devotionem in actu primo: sic enim denominatur homo devotus, si est deditus divino obsequio, et illud solet cum delectatione operari, et in eo est strenuus et diligens, etiamsi actu non operetur, sed dormiat. Illa autem devotio in actu primo non est aliud quam promptitudo habitualis ad divinum cultum, quæ promptitudo non est modus habitus, nec qualitas ejus, sed est ipsem actibus religionis, vel alterius virtutis similis valde perfectus, vel consuetudine firmatus, qui adhaerendo potentiae reddit illam facilem in actu primo. Actualis autem devotio consistit in actu, nimurum (ut D. Thomas dixit) in actuali affectu ad divinum cultum, vel quid simile. Et patet ex ipso nomine deducto a verbo devoveo, nam homo se devovet divino cultui non per modum distinctum ab actu; tum quia intelligibilis non est ille modus, qui sit aliquid per se factibile, ut sic dicam; tum etiam quia ipsa substantia actus debet prompte fie-

ri; non posset autem ita fieri nisi habitus juret potentiam ad ipsam substantiam actus faciendam. Hoc ergo est munus virtutis religionis circa actum devotionis, quando ab ea elicetur. Idemque est in aliis virtutibus cum proportione: nam prudentia, verbi gratia, non aliter dat recte præcipere, quam inclinando ad judicium practicum, et practice verum secundum honestatem moralem; et temperantia dat modum temperate comedendi, inclinando ad medium in tali materia, et eliciendo actum circa illud; et justitia dicitur operari juste, quia inclinat ad servandum ius, et sic de aliis. Cum autem dici solet eum, qui sine habitu facit justitiam, operari justum, sed non juste, ibi *juste* non significat modum aliquem actus qui fiat ab habitu, sed significat modum ipsum operandi ex habitu cum majori facilitate et promptitudine, quæ non dicit in actu alium modum, præter distinctionem a potentia habente majorem vim ratione habitus. At vero hæc ipsa promptitudo non est de ratione et substantia devotionis, ut dixi, licet ad illam juvet; unde devotio non significat illam promptitudinem.

10. *Devotio actualis est actus voluntatis, qui dicitur pius affectus.* — Hinc ergo ulterius concluditur devotionem actualem esse actum aliquem voluntatis, scilicet, pium affectum quo se homo devovet aliquo modo divino obsequio, devovet, inquam, non promittendo, sed volendo et proponendo. Hæc est sententia D. Thomæ, dicta quest., art. 1, quam ex ipsa etymologia vocis demonstrat; potestque in hunc modum declarari. Quia non est dubium quin talis voluntatis actus possibilis sit, quia homo voluntate sua potest se tradere, offerre, aut dicare servitio alterius; ergo multo magis Dei. Illa ergo oblatio voluntarie facta recte dicitur devotio; sed illa oblatio formaliter est in voluntate ratione illius actus; ergo illa est devotio, et ab illo actu denominatur persona devota, quasi oblata, et dicata in obsequium Dei per suam voluntatem. Et reliqua omnia, quæ sub talem voluntatem cadunt, ut genuflexio, laus Dei, et alia similia, quatenus imperantur ab illo affectu devotionis, potius dicuntur actiones devotæ Deo, id est, dicatae et oblatae Deo, quam devotiones, licet interdum late sumpto vocabulo dicantur devotiones, vel materialiter, quia sunt materia in qua versatur devotio, vel per denominationem a devotione. Atque ita dixit D. Thomas dicto art. 1, ad 2, quod sicut motio moventis transit ad mobile, sic suo modo

motio devotionis transit ad cæteras actiones, quæ ex imperio illius fiunt.

41. *Quomodo se habeant cum devotione, prompte velle, et suaviter velle.* — Primo, circa promptitudinem expenditur mens D. Thomæ. — Quid vero respondendum est ad difficultatem supra insinuatam, quod volitio hæc non est devotio, nisi sit prompta; imo, nisi dulcedinem quamdam, et suavitatem secum afferat, non censemur vere devotio? Oportet ergo expondere quomodo hæc duo ad devotionem necessaria sint, et quas partes in illa habeant. Circa promptitudinem, duo dicta D. Thomæ, in dicto art. 1 et 2, notanda et explicanda sunt, sunt enim subobscura; eorum tamen explicatio ad rem declarandam deseruit. In primo ergo articulo ait, *devotionem esse voluntatem prompte faciendi quæ ad Dei cultum spectant;* quæ dicendi modo significat promptitudinem devotionis non requiri ex parte actus, sed ex parte objecti illius actus qui est devotio. Juxta quem modum dicendi facile est ad interrogationem respondere, licet quis non habeat facultatem et promptitudinem in eliciendo illo actu, quo vult prompte tradere se ad divinum cultum, nihilominus esse devotionem, quia ex parte objecti desiderat et proponit promptè famulari Deo.

42. *Mentem D. Thom. aliam fuisse creditur.* — Sed hoc mihi non probatur, neque existimo D. Thom. hoc intendisse. Primo, quia promptitudo hæc in exercendis actibus divini cultus multa requirit, vel ex multis capitibus oriri potest, quæ vel non sunt in potestate hominis, vel non cadunt sub objectum directum devotionis. Sæpe enim illa promptitudo provenit ex dulcedine et gustu rerum divinarum, ut mox dicemus; illa autem dulcedo sæpe non est in potestate hominis, sed a Deo fit. Requirit etiam promptitudo illa convenientem corporis dispositionem et ablationem impedimentorum, quæ non semper sunt in potestate nostra. Denique, licet ad illam promptitudinem juvet habitus, nihilominus hoc ipsum, quod est operari ex habitu, non cadit sub dictum affectum devotionis, saltem ex necessitate, neque regulariter, sed directe tendit affectus ad colendum Deum, et se illius famulatu tradendum. Devotio autem propria, de qua loquimur, est actus humanus, et est de re quæ est in potestate nostra; non habet ergo pro objecto illam promptitudinem, sed cultum.

43. Secundo, quia esto possit haberi affectus voluntatis ad illam promptitudinem et ad

cultum cum illa perfectione, quod negari non potest, tamen etiam est certum posse voluntatem simpliciter tendere in ipsum Dei obsequium, præscindendo ab illo modo; hoc autem satis est ut ille sit perfectus actus religiosus et devotionis, nam homo per illum revera se totum devovet Deo. Imo, licet ipsum Dei obsequium repræsentetur difficile et grave, et illa suavitas vel voluptas in illo non sentiatur nec repræsentetur, et nihilominus deliberate et definite voluntas in illud feratur, illa est optimæ et magna devotio.

44. *Mens D. Thomæ declaratur.* — Cum ergo D. Thomas ait devotionem esse voluntatem prompte faciendi, vel tradendi se, intelligendum videtur in actu exercito (ut sic dicam), non in actu signato, nam qui afficitur per devotionem cultui divino, hoc ipso in exercito appetit promptitudinem in illo cultu, etiamsi formaliter non cogitet de tali promptitudine, nec illam expresse et per modum objecti appetat. Imo non solum appetit promptitudinem, sed etiam illam facit quoad potest, quia ipsamet devotio est substantialis promptitudo, ut statim declarabo; unde cum illa affectio et promptitudo voluntaria sit, eo modo quo actus elicitus a voluntate est intrinsecæ voluntarius, etiam volendo cultum Dei, vult quis promptitudinem ad illum, quia vult esse bene affectus ad illum. Hoc ergo satis est ad rationem devotionis, quamvis si quis veluti per reflexionem consideret etiam ipsam promptitudinem, et per suam voluntatem et propositum velit comparare illam, quantum potest, sine dubio erit etiam optimæ devotionis actus, expressius et formalius continens voluntariam subjectionem, et sui traditionem, ad promptum Dei obsequium.

45. *Proponitur alterum D. Thomæ dictum de eadem promptitudine ad devotionem.* — Alia sententia Div. Thom. est in art. 2 ejusdem quest. 82, ubi dicit, *ad eamdem virtutem pertinere, velle facere aliquid, et habere voluntatem promptam ad illud faciendum.* Et devotionem ponit in hoc actu, qui est habere voluntatem promptam ad executa ea quæ sunt divini cultus: sentit ergo, devotionem consistere in hac promptitudine. Et quod obscurius est, distinguunt duo illa tanquam duos actus ejusdem virtutis, scilicet velle habere promptam voluntatem, et velle exequi illum, quia *utriusque actus* (inquit) *est idem objectum*; sentit ergo esse actus distinctos, licet ejusdem virtutis. Difficile autem videtur in ipsa voluntate illos actus distinguere, cum tamen divus Tho-

mas aperte loquatur de voluntate et actibus ejus.

46. *Devotio consistit in actu quodam redidente hominem promptum ad cultum Dei.* — *Distinctio duplicitis actus in obsequio divino, juxta quam utrumque D. Thomæ dictum exponitur.* — Dico igitur devotionem ipsam esse actum quendam, qui hominem reddit faciliter et promptum ad obsequium et cultum Dei, quod facit ipsa devotio per seipsum formaliter, vel virtute, quamdiu illa permanet. Hoc intelligitur facile distinguendo circa divinum obsequium duplum actum. Unus est generalis ex parte materiæ, licet in se et in suo esse particularis sit, et hujusmodi est voluntas illa deliberata, qua quis se offert, et tradit omnino in divinum obsequium, qui actus universam materiam religionis amplectitur, et non descendit ad particularia obsequia. Alius vero esse potest affectus particularis, vel ad orandum voce, vel ad meditandum, vel ad assistendum sacrificio, vel ad alia similia opera. Priorem ergo actum intellexit D. Thomas, dicta q. 82, nomine devotionis; unde in art. 1 dicit, *eos dici devotos, qui seipso quodammodo devovent Deo, ut ei se totaliter subdant.* Et de eodem actu intelligit in art. 2, reddere promptam voluntatem ad divinum obsequium; tum quia actus ille est veluti amor quidam ad divinum cultum; amor autem dat facilitatem et promptitudinem in executa actione amata; tum etiam quia illa generalis voluntas est efficax intentio divini obsequii, ad quam comparantur, ut media, particularia obsequia, quando eorum occasiones occurront; intentio autem efficax dat promptitudinem in executione medium. Et ita recte distinguuntur illa duo, velle facere aliquid, et velle habere promptam voluntatem ad illud faciendum; nam prior actus est vel voluntas executiva, seu actualis usus; posterior est veluti intentio, aut simplex voluntatis affectus, qui reddit illam promptam et facilem ad executionem, quando occurrit. Et in hoc affectu ponitur a divo Thoma devotio: unde cum ait, per hunc actum velle hominem habere promptam voluntatem ad divinum obsequium, non intelligit hoc ipsum, scilicet, habere promptam voluntatem esse objectum proprium illius actus generalis, sed esse quasi formale effectum ejus; quia vero hic effectus voluntarius est, sicut et actus ipse est voluntarius, ideo per illum actum dicitur homo velle habere promptam voluntatem ad divinum obsequium.

17. *Quænam sit propria devotionis promptitudo.* — In hoc ergo sensu, verum est devotionem consistere in promptitudine ad divinum obsequium, non vero in promptitudine ad eliciendum ipsum actum devotionis, seu voluntatem illam generalem tradendi se divino obsequio; sive enim hæc eliciatur prompte, sive ægre et difficulter, si tamen eliciatur, et constanter retineatur, ipsa reddet hominem promptum ad actus particulares divini obsequii; voluntas enim quamdiu in neutram partem deliberat vel afficitur, non est prompta ad aliquod munus præstandum; at postquam decrevit, et se offert ad aliquod munus, ex vi illius actus prompta est, si actus vel virtus ejus duret, et non mutetur. Unde in hoc sensu fatemur, devotionem consistere in promptitudine ad divinum obsequium; sed inde non sequitur, non consistere in actu; nam illa promptitudo formaliter sumpta nihil aliud est quam actus ille quem explicuimus. Nec refert quod, stante illo actu, possit aliquis sentire difficultatem in exequendis actibus divini obsequii, propter desuetudinem, vel alia impedimenta corporis, vel inferioris appetitus, aut daemonis; nam hoc est extrinsecum et per accidens; nos autem consideramus id quod actus ille per se confert. Unde distinguere possumus duplum promptitudinem: unam appellamus deliberationis, et est illa quam præbet ille affectus quem explicuimus; aliam vocare possumus habitum, vel dispositionem operantis, sub qua comprehendimus tam illam quæ provenire potest ex habitu et positiva inclinatione ejus, quam illam quæ ex ablatione impedimentorum evenire solet. Priorem ergo censemus substantialem, et per se pertinentem ad devotionem, et positam esse in nostra potestate cum gratia divina, quia deliberatio propositi et affectus in nostra potestate est. Posteriorem vero reputamus extrinsecam et accidentalem, et non esse per se necessariam ad veram devotionem, licet ad ejus facilitatem et durationem multum conferat.

18. *Altera devotionis promptitudo ex animi ad res divinas affectu proveniens, quæ solet etiam appellari devotio.* — Superest dicendum de alia promptitudine, quæ ex delectatione, suavitate, seu gusto spirituali provenit. Constat enim ex Scriptura, Patribus, ac experientia, ex affectu ad Deum vel res divinas oriri in animo suavitatem quamdam, vel delectationem, quam etiam spiritualem consolacionem mystici Theologi vocant. Constat etiam

hoc genus consolationis, seu gaudii per se multum conferre ad promptitudinem operationis, quia ea, quæ delectabiliter ac suavitatem facimus, promptius et faciliter præstamus. Hinc ergo solet etiam hæc suavitas nomine devotionis appellari, praesertim quando non solum in voluntate, sed etiam in appetitu et corpore percipitur, juxta illud: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum;* et illud: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Hoc modo videtur devotionem sumpsisse Bernard. serm. 1 de Nativit. Domini, cum dixit: *Res cordis est gratia devotionis, quam querimus,* de qua infra ait esse, *hilaritatem mentis, et dulcedinem spiritualis gratiae, qua bona opera conduntur.* Et latius, serm. 3 de Circumcis., dixit: *Jam vero cum in his diu fueris exercitatus, roga dari tibi devotionis lumen, diem serenissimam, et sabbatum mentis, in quo tanquam emeritus miles, in laboribus universis vivas absque labore, dilatato nimis cordi currere viam mandatorum Dei, ut quod prius cum amaritudine et coactione tui spiritus faciebas, de cætero jam cum summa dulcedine pergas et delectatione.* Et infra: *Qui exercitatos habent sensus devotionis hujus fruuntur jucunditate.* Eodem modo videtur devotionis vox uti Bonav. t. 2 Opuse, de Processu reli., lib. 7, c. 16, ubi varias ponit radices devotionis, et tandem dicit: *Cum devotio sit piæ affectionis pinguedo, et magis se habeat ad effectum quam ad intellectum, perfecta tamen non est devotio sine lumine intellectus.*

19. *Duo animadvertisuntur circa promptitudinem istam, nimis diversam esse ab affectu colendi Deum, et hanc substantialem, illam vero accidentalem dici posse.* — De hac ergo promptitudine, seu suavitate duo dicenda sunt. Primum est, esse quid distinctum ab illo affectu colendi Deum, quem hactenus explicuimus; nam, ut constat, potest ille actus liberatus esse in nobis sine hoc gusto, vel suavitate, unde hæc suavitas non semper est in potestate nostra, etiam ex gratia, ut infra dicimus. Ille vero affectus est in nostra potestate cum divina gratia, quæ ad illum semper parata est. Quia ille affectus est per se necessarius ad virtutem; hæc autem suavitas non est ita necessaria: unde ille est proprius actus noster, hæc vero magis se habet ad modum passionis; nam, licet ad illam physique ac vitaliter concurredamus, tamen vel libera non est, vel saltem non est in se libera, nec per se primo fit, sed resultat ex aliquo

actu tanquam proprietas ejus, ut cap. 8 dicemus. Secundum quod dicimus, est nomen devotionis videri æquivocum, et interdum pro illo affectu supra explicato sumi, interdum pro hac mentis dulcedine. Hoc vero parum refert, quia solum spectat ad usum vocis; nos vero, ut sine æquivocatione loquamur, priorem vocabimus substantialem devotionem, posteriorem vero accidentalem; nam revera in priori consistit substantia virtutis, posterior vero est accidentis ejus, ideoque D. Thomas hanc posteriorem posuit, ut effectum devotionis, et proprio nomine spiritualem lætitiam appellavit in dicta q. 82, art. 4. At vero in art. 4 priorem vocavit, devotionem simpliciter. Quam mihi videtur recte significasse Gregorius, lib. 4, in primum Regum, suo cap. 4, circa illa verba cap. 9: *Sacrificium est populi in excelso,* cum dixit: *Hostia mentis ejus devotio est, tunc enim carnalia nostra destruimus, cum ardenti devotione ad cælestia sublevamur.* Per illum enim actum, quo anima se offert ad Dei famulatum, recte dicitur se hostiam consecrare et sacrificare Deo; illa ergo est proprie et simpliciter mentis devotio; alia vero suavitas potius est veluti consequens ad sacrificium, et ideo accidentiarum devotionem eam appellamus.

CAPUT VII.

SITNE DEVOTIO SEMPER ACTUS RELIGIONIS, ET QUOMODO AD ALIOS ACTUS QUI IN ORATIONEM MENTALEM INTERVENIUNT COMPARRETUR?

1. *Quæstionis declaratio.* — Ex dictis in superiori capite, facile constat devotionem esse posse actum religionis, quia versatur circa propriam materiam religionis, qui est cultus Dei, et potest tendere in illum sub ratione cultus, et in cætera omnia, solum quatenus huic cultui deserviunt; ergo talis affectus religionis sine dubio est, nam ejusdem virtutis est affici ad objectum suum sub generali ratione propositum, vel proponere generatim sic studiose operari, et in particulari opera talis virtutis exercere. Unde hoc non est proprium religionis, sed cum proportione inventitur in omni virtute, sicut de justitia D. Thomas, d. art. 2, exemplum posuit, et est eadem ratio de temperantia, et quacumque alia virtute; sicut enim Theologi, in materia de Pœnitentia, docent unamquamque virtutem elicere actum doloris de peccato contra propriam honestatem commisso, et sub propria illius ratio-

ne, ita docent propositum generale vivendi temperate vel servandi justitiam sub tali propria honestate ad unamquamque virtutem pertinere. Sic ergo ad religionem spectat affectus generalis ad divinum cultum, qui devotio dicitur, quia per illum homo se Deo devovet. Duo ergo hic explicanda supersunt: unum est, an devotio possit etiam esse actus alterius virtutis extra religionem; alterum est, an intra religionem ipsam devotio sit tantum unus actus, vel possit esse multiplex, tractando proprie de substanciali devotione, omissa nunc delectatione aut suavitate.

2. *Rationes dulitandi circa primam partem questionis.* — *Prima ratio.* — *Secunda.* — *Tertia.* — Circa primum punctum triplex ratio dubitandi occurrit. Prima sumitur ex virtute obedientiae, cuius officium est divinam voluntatem Dei in omnibus implere, quæ tamen impletur per ejusdem Dei famulatum; imo potissimum famulatus servi est implere domini voluntatem; ergo illa oblatio voluntaria et promptitudo ad obedientiam maxime spectat. Hinc D. Ambros., lib. 1 de Abraham, c. 2, promptitudinem Abrahæ ad obediendum Deo volunti, devotionem appellat, quam vocat virtutem ordine primam, et fundamentum cæterarum: *Meritoque (inquit) hanc primum ab eo exegit Deus dicens: Exi de terra tua, et de cognatione tua, etc.* Secundo, multo magis et perfectius videtur devotio ad charitatem spectare, nam illa est quæ maxime promptam reddit hominis voluntatem ad omne Dei obsequium; ut enim Paulus ait, 1 ad Corinth. 3: *Charitas patiens est, benigna est, etc.;* unde etiam ad ipsum divinum cultum exhibendum ipsa est quæ promptitudinem et facilitatem tribuit; ergo devotio potius est actus charitatis quam religionis. Unde Bernardus, in serm. 24 in Cantica, circa id: *Recti diligunt te,* devotionem dicit esse *animam fidei,* quod est proprium charitatis: *Si quedam (inquit) anima fidei ipsa devotio est, quid erit fides quæ non operatur ex devotione, nisi cadaver examine?* Et Gregorius, in illa verba cap. 9 lib. 1 Regum: *Sacrificium est populi in excelso,* sic inquit: *Devotionis affectus, mentis est cibus;* et statim declarat, *hunc mentis cibum esse amorem conditoris.* Tertio, actus generalis, quo aliquis vult promptus esse ad omnia studia virtutis, est verus actus devotionis, nam per illum homo se devovet et dedicat virtuti et honestati. Et tamen non est actus religionis, quia honestatem ipsius religionis et aliarum virtutum sub generali ratione am-